

Fiscal Policies Against Pandemic: Comparison of Turkey and G7 Countries

Rauf MUNİS

r_munis@hotmail.com

orcid.org/ 0000-0001-8430-5490

Mehmet Sadık AYDIN

sadik.aydin@artuklu.edu.tr

Mardin Artuklu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences

orcid.org/ 0000-0001-7587-5109

e-ISSN 2687-4563

2021, Vol. 3(1) pp. 55-81

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aujfe>

Research Article

Received: 08.04.2021

Revised: 10.05.2021

Accepted: 11.05.2021

To cite this document:

Munis, R. & Aydın, M. S. (2021). Pandemi ile Mücadelede Maliye Politikası Uygulamaları: Türkiye ve G7 Ülkeleri Karşılaştırması. *Anadolu University Journal of Faculty of Economics*, 3 (1), 55-81.

Abstract

The Covid-19 pandemic has been one of the biggest pandemics in the world history in terms of its effects on public health, economy and social life. The States have carried out some restrictions to protect their citizens from infectious virus. And thus, the restrictions caused negative effects on the World Economy. The States locked their borderlines, and many countries applied quarantine and curfew processes. Thats why, economies have contracted in terms of both supply and demand. In order to lessen the negative effects of pandemia, the government implemented Fiscal Policies. In this study, after mentioning the reasons of the pandemia and important pandemia in the world History, the economic effects of the Covid-19 pandemia were discussed. Especially to see what size economic support packages the countries have announced relative to their GDP in the economic crisis caused by the Covid-19 pandemia, to analyze how fiscal policies are implemented and to compare these applications, fiscal policies implemented in Turkey and the G7 countries were discussed.

Keywords: Covid-19, Epidemic, Coronavirus, G7 Countries

JEL Codes: E62, H30, I18

Pandemi ile Mücadelede Maliye Politikası Uygulamaları: Türkiye ve G7 Ülkeleri Karşılaştırması

Öz

Covid-19 pandemisi Dünya tarihinde kamu sağlığına, ekonomiye ve sosyal hayata etkileri açısından yaşanan en büyük pandemilerden biri olmuştur. Devletler vatandaşlarını virüsten korumak amacıyla bir dizi kısıtlamayı hayata geçirmişlerdir. Bu kısıtlamaların Dünya ekonomilerine negatif yansımaları olmuştur. Devletlerin sınırlarını kapatmaları, birçok ülkede uygulanan karantina ve sokağa çıkma kısıtlamaları küresel anlamda ekonomide hem arz hem talep yönlü daralmaları beraberinde getirmiştir. Pandeminin ekonomik etkilerini azaltmak için hükümetler maliye politikalarını uygulamaya koymuşlardır. Bu çalışmada salgının nedenlerine ve Dünya tarihinde yaşanan önemli salgınlara değinildikten sonra Covid-19 pandemisinin ekonomik etkileri açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle Covid-19 pandemisinden kaynaklı ekonomik krizde ülkelerin GSYH'larına oranla hangi büyüklükte ekonomik destek paketleri açıkladıklarını görmek, maliye politikalarını nasıl uyguladıklarını incelemek ve bunları karşılaştırmak amacıyla, Türkiye ve G7 ülkelerinde uygulanan maliye politikaları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Salgın, Koronavirüs, G7 Ülkeleri

Giriş

İnsanoğlu tarihin her döneminde salgın hastalıklar ile karşı karşıya kalmış, bu salgınlardan kurtulmak için büyük çabalar sarf etmiştir. Salgınların etkisi bazen kısa süreli olmakla beraber çoğu zaman uzun yıllar sürmüştür. Yeni tarımsal alanların açılması, şehirleşme, makineleşme, deniz yollarının ticari amaçlı kullanımı, coğrafi keşifler ve küreselleşme gibi etkenlerle Dünya ekonomisinde büyük gelişmeler yaşanmış bu gelişmeler ile beraber Dünya nüfusu artmış, devletler büyümüş ve Dünya ticaret hacmi muazzam derecede genişlemiştir. Tüm bu gelişmeler devletler ve kıtalararası ulaşımı ve beraberinde insan etkileşimini de önemli ölçüde arttırmıştır. İnsanlar arasındaki etkileşimin artmasıyla salgın hastalıklar Dünya genelinde yayılma imkânı bulmuş, birçok devlet ekonomik ve sosyal açıdan olumsuz etkilere maruz kalmıştır.

Covid- 19 pandemisinde de durum bundan farklı değildir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Wuhan kentinde 2019 yılının Aralık ayında görülen koronavirüs kısa zamanda bütün Dünyayı etkisi altına almıştır. Çok sayıda insan bu virüse yakalanmış ve yakalananların birçoğu hayatını kaybetmiştir. Hal böyle iken hükümetler koronavirüsün kamu sağlığı üzerindeki etkilerini azaltmak için sınır kapatma, sokağa çıkma kısıtlaması ve karantina gibi uygulamaları hayata geçirmek zorunda kalmışlardır. İnsanların eve kapanması, ithalat ve ihracatın durma noktasına gelmesi küresel ekonomide hem arz hem talep yönlü sert düşüşlere neden olmuş, küresel anlamda ekonomide ciddi bir daralma yaşanmıştır. Ekonominin maruz kaldığı negatif etkilerden kurtulmak veya bu etkileri azaltmak için salgın ile mücadele kapsamında birçok hükümet maliye politikası uygulamalarını hayata geçirmiştir. Vergilerin ertelenmesi, vergi oranlarının düşürülmesi, maaş zamları, dar gelirli vatandaşlara nakit yardımı, firmalara nakit ve kredi desteğinin sağlanması, işten çıkarmaların yasaklanması, kısa çalışma ödeneği gibi uygulamaları içeren ve ülkelerin GSYH'sının % 2'si ile % 20'si arasında değişen oranlarda ekonomik tedbir paketleri açıklanarak ekonomi düze çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada önce salgının tanımı, nedenleri ve Dünya tarihinde yaşanan önemli salgınlara değinilecektir. Covid-19 salgınının Türkiye ekonomisini nasıl etkilediği güncel verilerle hazırlanan tablolar ve şekiller ile gösterilmeye çalışıldıktan sonra Covid-19 pandemisi ile mücadelede uygulanan maliye politikaları Türkiye ve G7 ülkeleri başlıkları ile detaylı olarak incelenecektir.

Salgının Tanımı ve Nedenleri

Pandemi; Dünya genelinde ya da geniş bir coğrafyada görülen, uluslararası sınırları aşan, çok fazla sayıda insanı etkileyen salgın hastalıklar şeklinde tanımlanmaktadır (WHO, 2020a). Pandemi ilanı, bir pandemi konusunda belirli kriterler oluştuğunda Dünya Sağlık Örgütüncel ilan edilmektedir. Pandemi ilanının amacı, bütün Dünya ülkelerini tehdit eden hastalık etkeninin, diğer bir ifade şekli ile ortaya çıkan yeni virüsün insanlar arasında kolayca yayılıyor olmasıdır (TÜBA, 2020: 19).

Salgınların çıkması ve hızlıca yayılım göstermesinde en önemli etken insan unsurudur. Yeni tarım alanlarının açılması, ormanların yok edilmesi ve toprağın aralıksız sürülmesi fare, sıçan, pire ve kene gibi hayvanların insanlara yakın alanlarda yaşamasına neden olmuş, bu hayvanlar taşıdıkları hastalıkları insanlara bulaştırarak salgınları da

beraberinde getirmiştir. Tarihte salgın hastalıklar ile beraber toplu ölümlerin yaşanmasının en önemli nedenleri arasında tarım toplumlarının gelişmesi yer almaktadır. Yüz binlerce insanın birlikte yaşadığı kentlerin ortaya çıkmasıyla toplu ölümler meydana gelmiştir. İnsanların, hayvanlardan hastalık kapması, yerleşik hayata geçişte kullanılabilir su bulmakta zorlanması, farklı bölgelerde yaşamakta olan insanların birbirleri ile etkileşiminin artması, kentlerin kurulması ve insanların hayatlarını beraber sürdürmeye başlaması sonucunda salgın hastalıkların yaşandığı görülmektedir (Özden ve Özmat, 2014: 61).

Dünya Tarihinde Yaşanan Önemli Salgınlar

Son zamanlarda yaşanan Covid-19 salgını Dünya tarihinde görülmüş ilk salgın değildir. Tarih boyunca birçok bölgesel, küresel ve kıtalararası salgın görülmüştür. Görülen bu salgınlar içerisinde üçü öne çıkmaktadır. M.S 6. yüzyılda ortaya çıkan ve 8. yüzyıla kadar etkileri devam eden Jüstinyen vebası, 14. yüzyılın ortasında başlayıp 19. yüzyılın ortalarına kadar sıkça görülen Kara Veba ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru görülen ve küresel boyutta etki gösteren İspanyol Gribi. Küresel ölçekte yayılan bu üç pandeminin her biri on milyonlarca insanın ölmesine neden olmuştur (Pamuk, 2020).

Jüstinyen Vebası: Jüstinyen'in hüküm sürdüğü 6. yüzyılda Bizans ve çevresindeki ülkeleri vuran salgın, tarihte belgelenen ilk salgın olmuştur. Bu hastalık 21. yüzyıla kadar nozolojik (hastalık tasnifinin bilimsel incelemesi veya hastalıkları sınıflandırma bilimi) olarak bütün Dünya'yı etkileyecek bir salgına işaret etmiştir. Hastalığın semptomları özellikle imparatorun sırdaşı olan tarihçi Procopius ve iki kilise tarihçisi John of Ephesus ve Euagrius dâhil olmak üzere çağın birçok araştırmacısı tarafından tartışılmıştır. Hastalığın en çok beyan edilen formu, enfekte pirelerden bulaşan ve insandan insana doğrudan bulaşıcı nitelik taşımayan hıyarcıklı veba diye adlandırılan bir salgın türü olmuştur (Retief ve Cilliers, 2005: 115).

Kara Veba: Bu hastalık, genel detaylarıyla ilgilenen bilim adamlarını bile şaşırtacak kadar zor bir hastalık olarak nitelendirilmiştir. Salgın Avrupa nüfusunun %30 ile 50'sinin ölümüne yol açmış, 1348 yılında Londra'ya ulaştıktan sonra, birkaç yıl içerisinde 75 ile 200 milyon arasında insanın ölümüne neden olmuştur. Kara Veba korkunç hızla ve yüksek öldürücülük oranı ile ailelere, evlere, köylere, kasabalara ve şehirlere yayılmıştır. Salgın 1351'de etkisini kaybetmiş, ancak bütün köylerin ve dolayısıyla tarlaları işleyen nüfusun yok olmasına, evlerin boşalmasına, işgücü eksikliği nedeniyle tarlalarda hasat edilememiş birçok mahsulün çürümesine ve bakacak insan bulunmadığı için hayvanların ölmesine neden olmuştur (Shipman, 2014: 410).

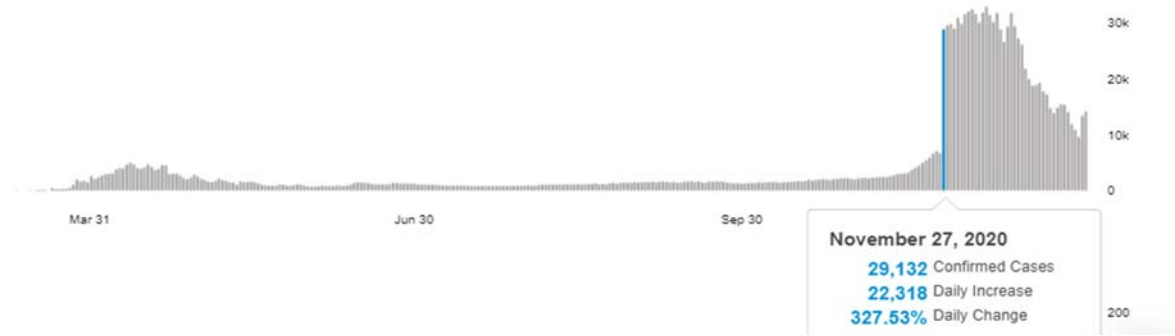
İspanyol Gribi: Bu grip çeşidi 1918-1920 yıllarında ortaya çıkan ve H1N1 virüsünün ölümcül bir çeşidinin neden olduğu grip salgınıdır. Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru dünyayı bütünüyle etkilemiştir (TÜBA, 2020: 21). Hastalık çocuk ve yaşlıların aksine önce yetişkinleri etkilemiş, kayıtlara göre 50 ile 100 milyon arasında insanın ölümüne neden olmuştur. Savaşı bitiren olgulardan birinin de İspanyol Gribi olduğu konusunda çalışmalar bulunmaktadır (Arda ve Aciduman, 2012: 13).

Asya Gribi: 1957 senesinde ilk defa Çin'de görülmüş, Uzakdoğu'ya ardından Amerika, Avrupa ve Avustralya'ya yayılmıştır. Bu grip türü bulaşıcı olup, genel olarak dört senede bir salgın şeklinde görülmektedir (TÜBA, 2020: 21).

HIV/AIDS: İlk olarak 1976 tarihinde rastlanan ve günümüzde de her sene yaklaşık olarak 1 milyon insanın ölümüne sebebiyet veren HIV/AIDS virüsü, bugüne kadar 30 milyon dolayında insanın ölümüne neden olmuştur. DSÖ'ne göre Dünyada 40 milyona yakın insan HIV/AIDS virüsünü taşımaktadır (Elçi, 2020: 8).

Koronavirüs: Koronavirüs, SARS-CoV-2 ismi verilen bir tür koronavirüsün sebep olduğu hastalıktır. DSÖ, koronavirüsten ilk defa 31 Aralık 2019 tarihinde, Çin'in Wuhan şehrinde "viral pnömoni" vakalarının rapor edilmesiyle haberdar olmuştur (WHO, 2020a). İlerleyen günlerde vaka rapor eden ülkelerin sayısı artmış ve Şubat ayı sonlarında yerli bulaşın görüldüğü ülkelere rastlanmaya başlanmıştır. 2020 yılı Mart ayı itibariyle Çin'de salgın hastalığın hızı yavaşlamaya başlamış ise de, İran, İtalya ve Güney Kore'de vaka sayılarında ve koronavirüs enfeksiyonuna bağlı ölümle sonuçlanan vakalarda artış görülmüş, daha sonra Avrupa ve Amerika'da da vaka sayılarında ciddi artışlar görülmüştür. Türkiye'de ilk koronavirüs vakasına 11 Mart 2020 tarihinde rastlanmış, ilk vakanın görülmesinden itibaren Türkiye'de vaka ve ölüm sayılarında önemli artış gözlemlenmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

17 Mayıs 2021 tarihi itibariyle Türkiye'de görülen toplam vaka sayısı 5.127.548 kişi ve toplam vefat eden kişi sayısı ise 44.983 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2021).

Şekil 1. Türkiye'nin Günlük Koronavirüs Vaka Gelişimi

Kaynak: (WHO, 2020c) (<https://covid19.who.int/region/euro/country/tr>)

Türkiye'de 24 Kasım 2020 tarihine kayıtlara geçen en yüksek hasta sayısı 7381 iken vaka sayılarını açıklama konusunda daha açık bir politika sergilemeye başlayan Sağlık Bakanlığı'nın 27 Kasım 2020'de açıkladığı vaka sayısı 29.132 olmuştur. Bu durumda bir önceki güne göre vaka sayısında %327,53 artış gerçekleşmiştir. Dönem dönem azalmalar görülmekle beraber vaka sayıları 16 Nisan 2021 tarihinde 63.082'ye yükselerek çok ciddi sayıya ulaşmıştır.

17 Mayıs 2021 itibariyle Dünya'da görülen toplam vaka sayısı 162.773.940 kişi, toplam ölüm sayısı ise 3.375.573 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (WHO, 2020b).

Covid-19 Salgınının Türkiye Ekonomisine Etkileri

Koronavirüs salgını ile insanoğlu yüzyılda bir görülebilecek bir krizle karşı karşıya kalmıştır. İktisatçılar bu krizin ekonomik hasarını tartışırken, esas vurgu yapılan nokta, GSMH'daki daralmanın ne ölçüde olacağı ve ekonominin krizden önceki gelir

seviyesine tekrar ne zaman ulaşacağı üzerine olmuştur (Yazgan, 2020: 141). Salgınının iktisadi etkileri hem arz hem talep yönüyle değerlendirilebilmektedir. Bu ayırmada esas sebep arz ve talepten kaynaklanan krizlerin farklı iktisat politikası araçları kullanılarak giderilebilmesidir. Ağırlıklı olarak talep yönlü krizlerde talebe etki edecek politikalar uygulanması gerekirken, arz yönlü krizlerde politika yapımcıların ekonominin arz yönünü etkileyecek araçları uygulaması gerekmektedir. Covid-19 salgınından kaynaklanan ekonomik kriz sektörden sektöre farklı ölçülerde de olsa hem arz yanlı hem de talep yanlı bir kriz olmuştur (Elgin ve Yalaman, 2020: 394). Kısıtlamaların etkisiyle meydana gelen talep daralması aynı zamanda firmaların arzlarını kısmasına da neden olmuş, temel ihtiyaçlar ve lüks mallar için farklı boyutlarda da olsa bütün sektörler etkilenmiştir.

Salgın hemen hemen her sektörü farklı oranlarda etkilediyse de bundan en çok etkilenen hava yolu sektörü olmuştur. Birçok ülkenin seyahatlere kısıtlama getirmesi ya da ülke sınırlarını kapatması nedeniyle, turizm ve seyahat sektörleri ilk etkilenen sektörler olmuştur (Durmuş ve Şahin, 2020: 926). Bununla birlikte salgının etkisiyle dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de dış ticaret değerleri, enflasyon, ekonomi güven endeksi gibi birçok ekonomik veri gerilemiştir.

TÜİK'in açıkladığı 2020 Mart ayı gerçekleşme verilerine göre ihracat hacmi 2019 Mart ayına göre % 17,8 azalış göstererek 13,4 milyar dolar olmuş, ithalat % 3,1 yükselişle 18,8 milyar dolar olmuştur. Bu durumda, dış ticaret açığı % 181,6 artarak 5,4 milyar dolar olmuştur. Dış ticaret açığındaki büyüme yılın ilk çeyreğinde % 117,3 olmuştur. Bu periyotta ihracatın ithalatı karşılama oranı 2019 yılındaki % 88,2 oranından %76,8'e düşmüştür. Koronavirüsün ortaya çıktığı Mart ayında, salgından kaynaklı olumsuzluklardan dolayı ihracatta düşüş başlamış bu düşüş Nisan ayında da devam etmiştir. TÜİK'in açıkladığı 2020 Nisan ayı gerçekleşme verilerine göre ihracat hacmi 2019 yılının Nisan ayına göre % 41,4 azalış göstererek 9 milyar dolar seviyesine inmiştir. İthalat % 25 oranında düşerek 13,6 milyar dolar olmuştur. Böylelikle, dış ticaretteki açık % 67 artarak 4,6 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Dış ticaret açığında meydana gelen artış 2020 Ocak-Nisan periyodunda % 102,3 seviyesinde gerçekleşmiş, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise 2019 yılındaki %87,4 düzeyinden % 74,7 düzeyine düşmüştür (Adıgüzel, 2020: 197-198).

Tablo 1. Dış Ticaret Değerleri (Bin Dolar)

Yıllar	Aylar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi	Karşılama Oranı
2019	Ocak	13.874.826	16.164.884	-2.290.058	30.039.710	85.8
	Şubat	14.323.043	16.056.514	-1.733.471	30.379.557	89.2
	Mart	16.335.862	18.250.476	-1.914.614	34.586.339	89.5
	Nisan	15.340.620	18.073.148	-2.732.528	33.413.768	84.9
	Mayıs	16.855.105	18.542.348	-1.687.243	35.397.453	90.9
	Haziran	11.634.654	15.064.477	-3.429.824	26.699.131	77.2
	Temmuz	15.932.005	19.229.147	-3.297.143	35.161.152	82.9
	Ağustos	13.222.876	15.563.708	-2.340.832	28.786.584	85.0
	Eylül	15.273.580	16.940.637	-1.667.057	32.214.217	90.2
	Ekim	16.410.782	18.176.463	-1.765.682	34.587.245	90.3
	Kasım	16.242.650	18.228.385	-1.985.735	34.471.035	89.1
	Aralık	15.386.718	20.055.014	-4.668.296	35.441.733	76.7
	Toplam	180.832.721	210.345.201	-29.512.483	391.177.924	85.97
2020	Ocak	14.686.495	19.204.848	-4.518.352	33.891.343	76.5
	Şubat	14.590.594	17.633.155	-3.042.560	32.223.749	82.7

Mart	13.337.140	18.811.078	-5.473.938	32.148.218	70.9
Nisan	8.970.898	13.552.381	-4.581.483	22.523.278	66.2
Mayıs	9.945.102	13.387.712	-3.442.610	23.332.814	74.3
Haziran	13.441.108	16.309.798	-2.868.690	29.750.906	82.4
Temmuz	14.873.332	17.708.055	-2.834.722	32.581.387	84.0
Ağustos	12.441.520	18.743.115	-6.301.595	31.184.635	66.4
Eylül	15.973.028	20.835.366	-4.862.338	36.808.394	76.7
Ekim	17.297.291	19.702.772	-2.405.480	37.000.063	87.8
Kasım	16.075.088	21.128.179	-5.053.091	37.203.267	76.1
Aralık	17.850.348	22.380.734	-4.530.386	40.231.082	79,8
Toplam	169.481.944	219.397.193	-49.915.245	388.879.136	76.98

Kaynak: TÜİK (2021a). (TÜİK verileri kullanılarak tarafımızca düzenlenmiştir)

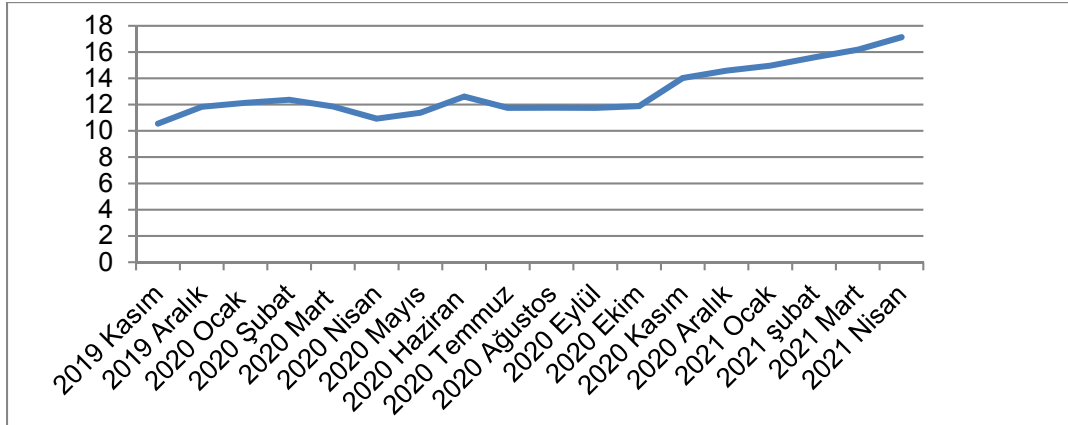
Yukarıda 2019 yılının Mart ve Nisan aylarındaki dış ticaret verileri, pandeminin Türkiye’de görüldüğü 2020 Mart ayı ve Nisan ayı ile karşılaştırılmıştır. Dış ticaret verilerinin 2020’nin son aylarında seyrinin nasıl değiştiğini görmek ve karşılaştırmak için TÜİK verileri kullanılarak Tablo 1 oluşturulmuştur. Tabloya göre ihracat hacminde 2020 Mart, Nisan ve Mayıs aylarında görülen daralmanın, 2020’nin son çeyreğinde toparlanma sürecine girdiği, hatta 2019’un son çeyreğini geçtiği görülmektedir. Ancak dış ticaret açığının Ekim-Aralık döneminde hala yüksek olduğu (sırasıyla -2.4 milyar, -5.05 milyar ve -4.53 milyar dolar) tabloya yansımaktadır. İhracatın ithalatı karşılama oranının 2020 Ekim ayında % 87,8, Kasım ayında %76,1 ve Aralık ayında %79,8 olduğu görülmektedir. Ancak ihracatın ithalatı karşılama oranının 2019 yılsonu toplamı %85,97 iken 2020 yılı sonunda oranın %76,98’de kaldığı görülmektedir.

Tablo 2. Sektörel Büyüme Hızları (%)

	2019 1. Ç	2019 2. Ç	2019 3. Ç	2019 4. Ç	2020 1. Ç	2020 2. Ç	2020 3. Ç	2020 4. Ç
Tarım-Ormanlık ve Balıkçılık	3,9	4,6	4,0	2,5	1,8	3,7	6,0	4,0
Sanayi	-5,2	-4,0	1,0	4,3	6,3	-16,5	7,3	10,3
Hizmetler	-1,1	-1,0	0,3	7,0	3,2	-10,8	4,4	3,3
Sektörler Toplamı	-2,0	-1,4	0,9	6,2	3,8	-11,4	5,2	4,9

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2021). (Veriler kullanılarak tarafımızca düzenlenmiştir)

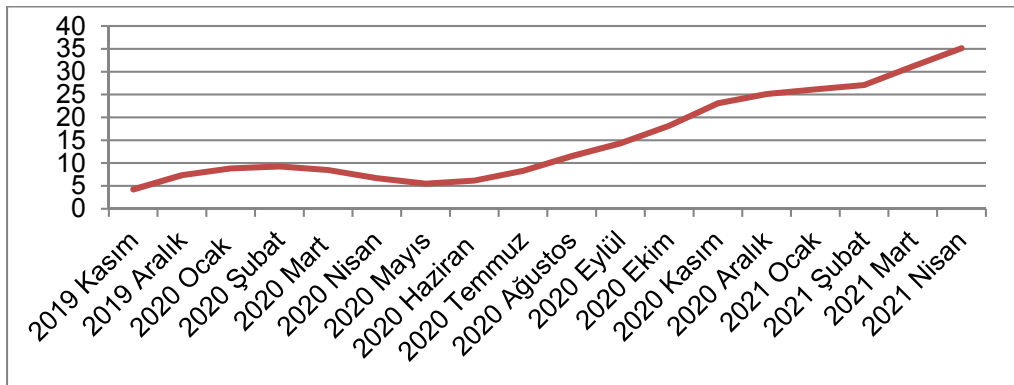
Koronavirüsün sektörel büyüme hızlarını nasıl etkilediğine bakıldığında 2019 yılının son çeyreğine göre 2020 yılının 2. çeyreğinde ciddi bir düşüş olduğu ancak 2020 yılının 3. çeyreğinde toparlanmaya geçildiği görülmektedir. Koronavirüs kısıtlamalarından en çok etkilenen sektörlerin sanayi ve hizmet sektörleri olduğu, sanayi sektörünün 2020 yılının 2. çeyreğinde % -16,5 ve hizmetler sektörünün % -10,8 gerilediği, tarım sektörünün ise % 3,7 büyüdüğü gözlenmektedir. Sektörel büyüme hızı toplamına bakıldığında 2020 yılının 2. çeyreğinde % -11,4 düşüş olduğu ancak 3. çeyrekte tekrar pozitif dönerek %5,2 arttığı görülmektedir. 2020 yılının 3. çeyreğinde Tarım-Ormanlık ve Balıkçılık sektörünün % 6, sanayi sektörünün % 7,3 ve hizmet sektörünün % 4,4 büyüdüğü görülmektedir. 2020 yılının 3. çeyreğinde gerçekleşen sektörel büyümenin 2019 ve 2020 yıllarında görülen en yüksek sektörel büyüme hızı olduğu (2019 / 4. çeyrekte hizmetler sektörü hariç) görülmektedir.

Şekil 2. Tüketici Fiyat Endeksi (%)

Kaynak: TCMB (2021). (Veriler kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur)

Koronavirüsün enflasyon üzerindeki etkisine bakıldığında Şekil 2'ye göre 2020 yılının Mayıs ve Haziran aylarında enflasyonda kısmi bir yükselme olduğu ancak Temmuz ayında düşüşe geçtiği ve bu seyrin paralel şekilde müteakip aylarda da (Ağustos-Ekim arası) devam ettiği görülmektedir. Ancak Kasım ayında gerçekleşen sert bir yükseliş ile seyrin değiştiği ve yükselişin 2021 Nisan ayına kadar artarak devam ettiği görülmektedir.

Şekil 3. Üretici Fiyat Endeksi (%)

Kaynak: TCMB (2021). (Veriler kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur)

Koronavirüsün fiyat artışları üzerindeki etkisi üretici fiyat endeksine bakılarak daha net görülmektedir. Özellikle 2020 yılı ağustos ayından itibaren üretici fiyat endeksinde ciddi bir yükselişin meydana geldiği Şekil 3'te görülmektedir. Koronavirüsün Türkiye'de ilk olarak görüldüğü 2020 Mart ayında %8,5 olan üretici fiyat endeksinin sonraki aylarda artmaya başladığı ve 2021 Nisan ayı itibariyle %35,17'ye yükselerek neredeyse Mart ayının 4 katına çıktığı görülmektedir.

Koronavirüsün (Covid-19) hızlı yayılımını sürdürdüğü ve global ekonomi açısından, arz tarafında üretim zincirlerini, talep tarafında ise tüketim ve yatırım harcamalarını negatif yönde etkilediği görülmektedir. Bu etkinin global ekonomide süren durgunluk sürecini daha belirgin duruma getireceği gözlenmektedir (Voyvoda ve Yeldan, 2020: 187).

Tablo 3. İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2019	15,1	15,0	13,9	12,9	12,5	13,4	14,1	14,2	14,0	13,3	12,9	13,6
2020	14,1	13,5	13,0	12,8	12,6	13,0	14,6	13,0	12,4	12,8	12,9	13,0
2021	13,4	14,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak: TÜİK (2021b).

İşsizlik oranlarına bakıldığında pandeminin Türkiye’de başladığı 2020 Mart ayı itibarıyla, yükselmediği aksine düşük oranlarda bile olsa azaldığı veya aynı seviyede kaldığı (Temmuz hariç) görülmektedir. 2021 Ocak ve Şubat aylarında ise kısmi bir yükselme olmuştur. Bu durumda ekonomideki arz ve talep nedenli şokların Türkiye’de işsizlik verilerini ciddi oranda yükseltmemiş olması devletin aldığı hukuki önlemler ile ifade edilebilmektedir.

Zira İş Kanunu'na 16 Nisan 2020 tarihinde “*Her türlü iş veya hizmet sözleşmesi, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay süreyle 25 inci maddenin birinci fıkrasının (II) numaralı bendinde ve diğer kanunların ilgili hükümlerinde yer alan ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan haller ve benzeri sebepler dışında işveren tarafından feshedilemez. Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç aylık süreyi geçmemek üzere işveren işçiyi tamamen veya kısmen ücretsiz izne ayırabilir. Bu madde kapsamında ücretsiz izne ayrılmak, işçiyi haklı nedene dayanarak sözleşmeyi fesih hakkı vermez. Bu madde hükümlerine aykırı olarak iş sözleşmesini fesheden işveren veya işveren vekiline, sözleşmesi feshedilen her işçi için fiilin işlendiği tarihteki aylık brüt asgari ücret tutarında idari para cezası verilir*” maddesi eklenmiştir (T.C. Resmi Gazete, 17 Nisan 2020, Sayı: 31102).

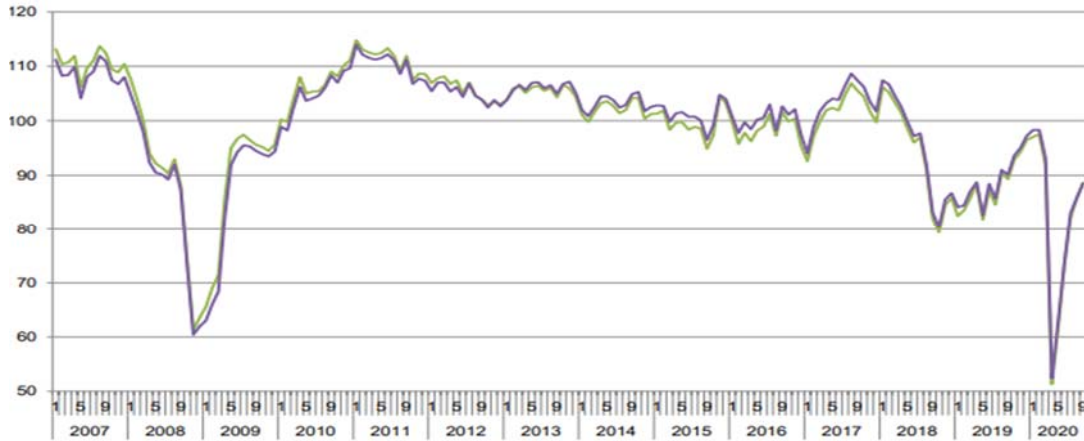
Tablo 4. Ekonomik Güven Endeksi

Yıllar	Oca k	Şuba t	Mar t	Nisa n	Mayıs	Hazira n	Temmu z	Ağusto s	Eylü l	Eki m	Kası m	Aralı k
2019	88,7	88,7	91,3	92,6	87,7	92,4	90,1	93,7	92,8	96,1	96,9	99,2
2020	99,3	98,4	94,8	58,4	69,0	81,2	90,1	92,3	94,3	97,2	95,9	94,7
2021	96,2	95,8	98,9	93,9	-	-	-	-	-	-	-	-

Kaynak: TÜİK (2021c).

Ekonomik verilerin kötüye gitmesiyle birlikte ekonomik güven endeksinde de düşüş görülmektedir. 2019 yılının son çeyreğinde istikrarlı bir şekilde yükselen ekonomik güven endeksi bu yükselişini 2020 yılının ilk çeyreğinde devam ettirmiş, ancak pandeminin başlamasıyla beraber ciddi anlamda düşmüştür. 2020 Mart ayında 94,8 olan endeks Nisan ayında 58,4’e, Mayıs ayında 69’a kadar gerilemiş, ancak daha sonraki aylarda tekrar yükselmeye başlamıştır.

Şekil 4. Ekonomik Güven Endeksi

Kaynak: TÜİK (2020).

Ekonomik Güven Endeksinde meydana gelen düşüşü Şekil 4'te görmek mümkündür. 2020 Mart ayında 90'nın üzerinde seyreden endeksin Nisan ayında 58,4'e ardından 69'a gerilediğinden bahisle, 2020 Nisan, Mayıs endeksindeki düşüşün 2008 krizindekinden daha sert olduğu da anlaşılmaktadır.

Covid-19 Pandemisi ile Mücadelede Uygulanan Maliye Politikaları

Ülkeler pandemi ile mücadelede öncelikle virüsün daha çok yayılmasını engellemek gayesiyle koruyucu önlemlere ve izolasyona önem vermişlerdir. Covid-19 virüsünün bulaşıcılığını düşürmek ve sağlık sisteminin yükünü hafifletmek için okul ve fabrikaların kapanması, seyahatlere kısıtlama getirilmesi ve şehirlerin karantinaya alınması gibi önlemler devreye alınmıştır. Bu önlemler ile vaka artışlarında belirli oranda azalma sağlanmış, fakat insan hareketliliği ve iş operasyonlarının sınırlandırılması ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle salgın ile mücadelede uygulanan önlemler tedarik zincirlerinin bozulmasına, imalat ve hizmet sektörlerinin faaliyetinin aksamasına sebep olmuş, bu da işten çıkarmaların artmasına neden olmuştur. Halkın sağlığı için yapılan kontrollerin ekonomide meydana getirdiği negatif etkileri gidermek için hükümetler parasal ve mali politika önlemlerini kapsayan ekonomik istikrar paketlerini devreye sokmuşlardır. Firmaları, sağlık sistemlerini, bireyleri ve hane halkını destekleyen ekonomik tedbir paketleri genişlik ve kapsam yönüyle ülkeden ülkeye farklılık göstermekle beraber genel anlamda aynı amacı taşımaktadır. Uygulanan ekonomik tedbir paketleri ülkelerin borç oranlarında ve bütçe açıklarında artışları da beraberinde getirmiştir (Sakal ve Durak Öldaç, 2020: 325-326).

Covid-19 salgınıyla mücadele için uygulanan tedbirler paternalist devlet yönü ile değerlendirilebilir. Paternalizm, genel manada bir toplumu veya kuruluşu baba şefkatiyle yönetmek şeklinde tanımlanabilir. Siyasal ilke bağlamında ise, faydalı olmak ve zararı engelleme gayesiyle insanlar üzerinde kurulan otorite ve iktidar anlamına gelmektedir. Araçlarda emniyet kemeri takılmasının zorunlu olması gibi sosyal refah uygulamaları ve yasalar paternalist devlet uygulamalarına örnek olarak gösterilebilir (Buyrukoğlu vd., 2016: 17). Paternalist devlet anlayışı, insanların tercih yapma serbestliğini kısıtlayarak ve rekabet alanlarını daraltarak, rekabet kültürünün gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuz etkiler paternalist anlayışın ne kadar yaygın

olduğuna ve türüne göre değişmektedir. Bu bağlamda Paternalist devletin sahip olduğu temel özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Paternalist devlet, insanların eğitim, adalet, sağlık, tasarruf gibi fonksiyonlarına önem vererek bunların zarar görmemesi için düzenlemeleri hayata geçirmektedir.
- Paternalist devlet erdemli malların üretimi konusunda etkindir.
- Paternalist devlete göre, beşeri sermaye önem teşkil etmektedir (Buyrukoğlu vd., 2016: 18).

Paternalist bir anlayış ile devletin tüketimini zorunlu kıldığı mal ve hizmetlere erdemli mal ve hizmetler denir. İlk olarak Richard Musgrave'nin ifade ettiği erdemli mal ve hizmetler, insanlara sağlamış olduğu faydanın yanı sıra sosyal faydası da yüksek olan mal ve hizmet türleridir. Erdemli mal ve hizmetlere bir tanımlama getirilirken "paternalizm" ve "sosyal devlet" anlayışı ön plana çıkmaktadır. Devletin sosyal devlet anlayışından hareket ile toplumdaki düşük gelirli ve bakıma muhtaç insanlara sağladığı mal ve hizmetler bu kapsamda değerlendirilmektedir (Zülfüoğlu vd., 2019: 278-279). Sağlık, eğitim, toplu konut, ilkokul çağındaki çocukların aşılanması zorunluluğu, öğrencilere okulda süt ve kuru üzüm dağıtılması, öğrencilere tablet verilmesi gibi çok sayıda örnekle erdemli mallar çeşitlendirilebilmektedir (Teyyare ve Sayaner, 2017: 435). Birçok devlet Paternalist ilke gereği, pandemi ile mücadele döneminde maske kullanmayı zorunlu hale getirmiş, eğitimin aksamaması amacıyla öğrencilere tablet dağıtımında bulunmuş ve bugünlerde artık piyasaya sunulan Covid-19 aşısını vatandaşlarının istifadesine sunmuş veya sunmaya çalışmaktadır.

Türkiye'de de salgının baş göstermesi ile beraber ekonomik tedbirler hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda uygulamaya konulan ekonomik paketlere ve maliye politikalarına aşağıda geniş kapsamda yer verilecektir.

Türkiye'nin Uyguladığı Maliye Politikaları

Bir iktisat politikası aracı olan maliye politikası, iktisadi büyüme ve istikrarı sağlamak, iktisadi dengely sağlayıp, bu dengely korumak gibi belirli ekonomik hedeflere ulaşmaya yardımcı olmaktadır. Maliye politikası ayrıca gelir dağılımında adaleti sağlamak ve bireylerin yaşam standartlarını daha çok yükseltmek gibi sosyal hedeflere ulaşmak için de uygulanmakta olup, bu hedeflere devlet müdahalesi ile kamu harcaması, vergi, bütçe ve borçlanma araçlarıyla ulaşılmasını sağlamaktadır (Yılmaz, 2010: 42; Çiçek vd., 2010: 142). Kamu ekonomisinde temel amaç, kamusal ihtiyaçların karşılanmasıdır. Zira kamu ekonomisi, bu ihtiyaçların karşılanmasının zorunlu olmasının bir neticesi olarak meydana çıkmıştır. Kamu ihtiyaçları sağlanırken kamudaki faaliyetlerin ürünü de kamusal mal ve hizmetlerdir. Bu kamusal mal ve hizmetler ile kamu harcamaları arasında bir sebep-sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda kamusal harcamalar devletin yerine getirdiği faaliyetlerinin bir fonksiyonudur (Yılmaz, 2010: 42). Bu fonksiyonu yerine getirmek için kamu gelirleri, devlet ya da kamu kuruluşlarının kamusal hizmetleri yerine getirmek için gerçek ve tüzel kişilerden ödeme güçlerine göre zorunluluk esasına dayalı ve karşılıksız olmak üzere aldığı ekonomik değerler şeklinde tanımlanabilen vergiler ile temin edilmektedir (Yılmaz, 2010: 44). Kamu harcamalarını finanse etmek için genelde vergiler kullanılmaktadır. Fakat vergilerden sağlanan gelirlerin kamu harcamalarını karşılayamaması halinde borçlanma ile finansman sağlanabilmektedir (Kayalidere, 2011: 37). Kamusal borçlar, normal dönemlerde geçici bütçe gelir ve gider dengesinin sağlanması, iktisadi

dengenin sağlanması ve korunması, savaş veya doğal afet hallerinde vergi gelirini hemen artırmak yerine bir alternatif şeklinde kullanılabilir (Çevik ve Cural, 2013: 116-117). Maliye politikasının başlığında yer alan ve devlet bütçesine direk etki eden bütçe politikası uygulamaları, mali hareket alanının daralması problemini çözmek için uygulanan önlemleri kapsamaktadır. O zaman bütçe politikalarının, vergi, borçlanma ve harcama gibi araçlar ile makro iktisadi dengeyi sağlama amacıyla olduğu söylenebilir (Atılğan Yaşa, 2017: 75). Ekonomideki istikrar ve mali sürdürülebilirliğe bir zarar getirmeden, iktisadi büyümeyi sağlamak gayesiyle devlet bütçesinin, belirlenmiş amaçlar çerçevesinde, tahsis edilmiş kaynaklarından meydana gelen mali alan, ekonomik kriz durumlarında uygulamaya konulan bütçe politikası araçlarıyla devletin bütçesine esneklik sağlamaktadır (Atılğan Yaşa, 2017: 73).

Türkiye salgının resmi olarak açıklanmasından sonra hızlı şekilde tedbirler almaya başlamıştır. Türkiye koronavirüs salgınının hızlı yayılmasını önlemek amacıyla ekonomik anlamda yüksek maliyetli bir dizi önlem almak zorunda kalmıştır. Alınan tedbirler özellikle insanların fiziki temasının gerekli olduğu ekonomik faaliyetleri etkilerken, bu sektörlerde üretimin kısılmasına neden olmuştur (Günçavdı, 2020: 268).

Salgının etkisinin ne zaman azaltılacağı bilinmediği için uzayan kısıtlamalar, iktisadi faaliyetler üzerinde ciddi negatif etkiler oluşturmuştur. Bu durum karşısında hükümetler salgınla ilgili tıbbi önlemlerin yanı sıra olumsuz etkilenen ekonomik faaliyetler içinde önlemler almak zorunda kalmıştır. Çünkü kısıtlamalar ve aksayan tedarik zincirinden dolayı arz yanlı ciddi sorunlar ortaya çıkarken, kısıtlama ve karantinalardan dolayı insanların mal ve hizmetlere karşı talebinde de ciddi anlamda düşüş yaşanmıştır. Arz ve talepte oluşan bu eş zamanlı düşüş ekonomik hareket kabiliyetlerini sekteye uğratmakta ve hükümetleri ek önlemler almaya mecbur bırakmaktadır (Yılmaz, 2020: 23).

Koronavirüs salgınına karşı mücadele etmek için sadece para politikaları uygulamanın yeterli olmayacağı, daha ağırlıklı olarak bütçe politikalarını uygulamaya koymak gerektiği ekonomistler ve politikacılar tarafından kabul edilmiştir. Ekonomik yükün büyük bir bölümü bütçe kanalıyla toplumsal ölçekte paylaşılacaktır. Gelişmiş ülkeler salgından kaynaklanan mali yükü karşılama konusunda diğer ülkelere göre daha şanslı olmuşlardır. Türkiye de gelişmiş ülkeler gibi önce para politikaları ile salgından kaynaklanan krize karşı mücadele etmek yolunu seçmiştir. İlk olarak açıklanan tedbirlerde, çalışan insanlara ve işini kaybedenlere yönelik yardımlar sınırlı olmuştur. Ancak daha sonra Mart ayının sonunda ve Nisan ayının başında açıklanan tedbirlerde, bütçe politikalarının daha çok devreye alındığı ve gelir kaybı yaşayan vatandaşlara nakit yardımı sağlanacak uygulamalara başvurulduğu görülmüştür (TÜRMOB, 2020: 26).

Türkiye'nin salgınla mücadele kapsamında uyguladığı maliye politikaları; Vergisel Önlemler, Bütçe Politikası ve Kamusal Harcama İle Alınan Önlemler ve Borçlanma ile Alınan Önlemler şeklinde üç başlık altında incelenecektir.

Vergisel Önlemler;

•“27/04/2020, 27/05/2020 ve 26/06/2020 tarihine kadar verilmesi gereken Muhtasar Beyannameler (Muhtasar ve Prim Hizmet Beyannameleri dâhil) ve Katma Değer Vergisi Beyannameleri ile 30/04/2020 tarihine kadar verilmesi gereken “Form Ba-Bs” bildirimlerinin verilme ve mezkur tarihe kadar oluşturulması ve imzalanması gereken

e-Defterlerin oluşturulma ve imzalanma ile aynı sürede Gelir İdaresi Başkanlığı Bilgi İşlem Sistemine yüklenmesi gereken “Elektronik Defter Beratları”nın yüklenme sürelerinin 27/07/2020 tarihine kadar uzatılmasına, bu beyannamelere istinaden tahakkuk eden vergilerin ödeme sürelerinin ise 6 ay olmak üzere sırasıyla 27/10/2020, 27/11/2020 ve 28/12/2020 günü sonuna kadar uzatılması uygun bulunmuştur” (T.C. Resmi Gazete, 24 Mart 2020, Sayı: 31078).

•2020 Kasım ayına kadar konaklama vergisinin uygulanmayacağı karara bağlanmıştır (Turan ve Çelikyay, 2020: 19).

•Otel kiralamalarında irtifak hakkı bedellerinin ve hasılat payı ödemelerinin Nisan, Mayıs ve Haziran için 6 ay süresince ertelenmesine karar verilmiştir (TİM, 2020: 2).

•KDV oranının iç havayolu ulaşımında üç ay boyunca % 18’den % 1’e düşülmesi kararlaştırılmıştır (www.tccb.gov.tr).

•Dezenfektan ve kolonya üretimi için kullanılan etil alkolde ithalat vergisi %10’dan 0 (sıfır)’a düşürülmüştür (T.C. Resmi Gazete, 25 Mart 2020, Sayı: 31079).

•Koronavirüs önlemleri kapsamında, maske ihtiyacının sağlanması ve arzda devamlık için tek kullanımlık tıbbi maskelerde ilave gümrük vergisi % 20’den 0 (sıfır)’a düşürülmüştür.

•Salgınla mücadele için alınan önlemlerden dolayı oluşacak vergi kaybını bir miktar telafi etmek ve bütçe dengesini sağlamak amacı ile gazlı içeceklerde ÖTV % 25’ten %35’e, purolarda da % 40’tan %80’e yükseltilmiştir (TİM, 2020: 5).

•Şirketlerin nakit akışının rahat şekilde sağlanması için Hazine ve Maliye Bakanlığı, kurumlar vergisinde tahakkuk ve ödemeyi 30 Nisan 2020 gününe kadar uzatmıştır (TİM, 2020: 9). Daha sonra 30 Nisan 2020 tarihine kadar beyanı zorunlu olan 2019 yılına ait Kurumlar Vergisi Beyannamelerinin verilmiş süreleriyle bu beyannameler ile tahakkuku oluşan vergilerin ödenmesi için süre 1 Haziran 2020 tarihine kadar uzatılmıştır (SESAM, 2020).

•17 Mart 2020’de Hazine ve Maliye Bakanlığınca 31 Mart 2020 tarihi itibarıyla beyan edilmesi zorunlu olan yıllık gelir vergisi beyannamelerinin verilmiş ve ödeme tarihleri 30 Nisan 2020’ye ertelenmiştir (SESAM, 2020).

Vergisel önlemler haricinde sosyal refahı arttırmak ve işletmelere destek sağlamak amacıyla bütçe politikası ve kamusal harcama yoluyla da bir takım önlemler alınmıştır.

Bütçe Politikası ve Kamusal Harcama ile Alınan Önlemler; (TİM, 2020: 4-10);

•Düşük gelirli vatandaşların korunması, refah düzeyi ve satın alma gücünün desteklenmesi amacıyla en düşük emekli maaşı 1.500 TL’ye yükseltilmiştir. Emeklilere ödenen bayram ikramiyesi 2020’nin Nisan ayının ilk haftası ödenmiştir.

•Dar gelirli 4.4 milyon ailenin temel ihtiyaçlarının karşılanması için 1000’er TL nakit yardımı yapılacağı açıklanmıştır. Bunun yanı sıra, 5000 TL’den düşük gelire sahip vatandaşlara 10.000 TL’ye kadar temel ihtiyaç desteği sağlanmıştır.

•Yine aynı amaçla ihtiyacı olan ailelere verilecek nakit yardımlar kapsamında ek olarak 2 milyar TL tutarında kaynak ayrılmıştır. Yalnız yaşayan ve 80 yaşını aşmış vatandaşlar için, evde sağlık ve sosyal hizmet takip programı uygulamaya alınmıştır.

•İptal edilmiş ve ötelenmiş ihracat kalemlerindeki siparişler nedeni ile oluşabilecek stoklar için finans desteği sağlamak ve ihracatta oluşan geçici daralma döneminde ihracatçı firmaları korumak için stok finansman desteğinin sağlanması kararlaştırılmıştır.

•Firmaların iş gücü maliyetlerinin azaltılması için 2020 yılı boyunca ayda 75 TL asgari ücret desteği sağlanmıştır.

•İstihdamı korumak, işverenlerin maliyetini düşürmek ve işçilerin gelirini korumaya yönelik olarak kısa çalışma ödeneği devreye alınmıştır. Kısa çalışma ödeneğinden faydalanmak için prosedür kolaylığı getirilmiş ve süreç hızlandırılmıştır. Ayrıca, bu ödenekten yararlanamayan ve personellerini ücretsiz olarak izne ayıran firmaların işçilerine maaş desteği verilmiştir.

•Salgınla mücadele kapsamında, sosyal güvencesi olan veya olmayan her vatandaşın, Sağlık Bakanlığı tarafından temin edilip dağıtımı sağlanan koruyucu ekipman, test ve ilaçlardan ücretsiz olarak yararlanması kararı alınmıştır.

•Hazine arazilerinde faaliyet yapan ve salgından dolayı ticari faaliyetleri duran ya da sekteye uğrayan firmalara kira desteğinin sağlanması, bu işletmelerin sabit giderlerini azaltmak için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca bu dönemde kira ücretlerinin alınmaması kararlaştırılmıştır. Faaliyet gösteren firmalarda ise işçi sayısı ve faaliyet süresine göre kiralarda bir indirim imkânı sağlanması karara bağlanmıştır.

Bu destekler haricinde 23 Aralık 2020 ve 17 Şubat 2021 tarihlerinde;

•Esnaf ve Sanatkâr sicil kaydı olup vergiden muaf olan, kazançları basit usulde tespit edilen ve Covid-19 salgını için alınan tedbirlerden etkilenen kişilere 3 ay boyunca aylık 1000 TL nakdi destek verilmesi kararı alınmıştır. Bu desteklerden yararlanıp işyerleri kiralık olan ve büyükşehirlerde faaliyet gösteren esnaf ve sanatkârlara 3 ay boyunca aylık 750 TL, diğer illerde faaliyet gösterenlere ise 500 TL kira desteği verilmesi kararlaştırılmıştır (T.C. Resmi Gazete, 23 Aralık 2020, Sayı: 31343).

•2019 yılı ve öncesinde yiyecek ve içecek sektörlerinde ticari faaliyeti olup, 2019 yılı cirosu 3 milyon TL ve altında olan ve 2020 yılında % 50 ciro kaybı yaşayan işletmelere 2 bin ile 40 bin TL arasında değişen oranlarda tek seferlik ciro kaybı desteği sağlanması kararı alınmıştır (T.C. Resmi Gazete, 17 Şubat 2021, Sayı: 31398).

Türkiye'nin Borçlanma ile Aldığı Önlemler ise şu şekildedir; (ATTSO, 2020);

•Covid-19 kapsamında alınan önlemlerden etkilenen işletmelerin bankalara olan kredi, faiz, anapara ödemelerinin üç ay ertelenmesi ve gerekli olması durumunda bu işletmelere ek finansman sağlanması kararı alınmıştır.

•İşleri olumsuz etkilenen ve bu durumu beyan eden Esnaf ve Sanatkârların Halk Bankası nezdindeki kredilerinin, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarındaki faiz ve anapara ödemelerinin üç ay boyunca ve faizsiz şekilde ertelenmesi kararı alınmıştır.

•Vatandaşlara uygun oranlarda kredi verilmesini sağlayacak paketlerin devreye alınması kararlaştırılmıştır.

•Değeri 500 bin liradan düşük olan konutlar için kredilendirilebilir tutarın % 80'den % 90'a yükseltilmesi, asgari olarak ödenmesi gereken peşinatın ise % 10'a düşürülmesi kararları alınmıştır.

Bu destekler haricinde açıklanan diğer bankacılık destekleri şu şekildedir; (TOBB, 2020).

•Bankalarca vadesi gelen dönem sonu faizi, kredi, maaş ve çek gibi ödemeler için ek kredi limiti tahsis edilmiştir.

•Bankalarca "İş'e Devam Kredi Desteği" kapsamında ilk 6 ay ödemesiz, toplam da 3 yıl vadeli ve yıllık % 7,5 oranlı kredi olanağı sağlanmıştır.

•Küçük firmaların yararlanabildiği "Ticari Alacak Sigortası" na 125 milyon TL'ye kadar cirosu olan orta ölçekli firmalar da dâhil edilmiştir.

•Firmaların çek ödemelerinin aksamaması için ilk üç ay geri ödemesiz "Çek Ödeme Destek Kredisi" uygulamaya alınmıştır.

•2020 Nisan ve Mayıs aylarında Tarım Kredi Kooperatiflerine ödenecek kredilerin 2 ay ertelenmesi ve ertelemekten kaynaklı ek bir faiz uygulanmaması kararlaştırılmıştır.

(TİM, 2020)'ne göre;

•Kamu Bankaları kanalıyla personel maaşlarını, ödeyen işletmelerin 2020 Şubat sonu itibari ile hali hazırdaki istihdamlarını azaltmamaları koşuluyla; 3 aylık personel maaşları miktarınca ek limit sağlanma kararı alınmıştır.

•Kredi Garanti Fonu (KGF) limiti 25 milyar TL'den 50 milyar TL'ye yükseltilmiştir. Kredi garantileri ve kredilerdeki önceliğin olumsuz etkilenen, likiditeye ihtiyaç duyan ve teminat eksikliği oluşan işletmelerle, KOBİ'lere verilmesi kararı alınmıştır.

•Hazine tarafından desteklenen, KGF kefaletiyle öncelikli olarak KOBİ'leri kapsayan, ancak ticari ve kurumsal firmaların da yararlanabileceği, çek ödeme desteği sağlanmıştır. Bu destekle çek ödemeleri için bankaların belirleyebileceği ve firmalara tahsis ettikleri limitleri aşmamak kaydıyla, kredi sağlamaya devam edilmesi kararı alınmıştır (TİM, 2020: 19).

•Ekonomik İstikrar Kalkanı Kredi Desteği kapsamında özel bankaların da katılabileceği 12 ay vadeli ve ilk 3 ay ödemesiz, yıllık % 9,5 faiz oranlı kredi sağlanması kararlaştırılmıştır. Kredi miktarının, yıllık cirosu 25 milyon TL'ye kadar olan işletmeler için 1 milyon TL, 25 ile 125 milyon TL arasında cirosu olan işletmeler için 5 milyon TL ve 125 milyon TL'nin üzerinde ciro yapan işletmeler için de 10 milyon TL olması kararlaştırılmıştır.

•Ekonomik İstikrar Kalkanı Kredi Desteği kapsamında işletmelere, 2020 Şubat sonunda bünyelerinde istihdam kaydı bulunan personellerin, kredi vadesi bitene kadar işten çıkartılmamaları şartı ile 12 ay vadeli, % 9,5 oranlı ve ilk üç ay ödemesiz kredi

desteği verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda yıllık 25 Milyon TL'ye kadar ciro yapan şletmelere 5 milyon TL, yıllık 25-125 milyon TL'ye kadar ciro yapan firmalar için 25 Milyon, 125 milyon TL'nin üstünde ciro yapan şletmeler için ise 50 milyon TL kredi desteği sağlanması kararlaştırılmıştır.

•Yıllık azami limiti 300.000 TL olan ihracat ve yatırım-şletme kredilerinde limitin 3.000.000 TL'ye yükseltilmesi ve ihracat kredilerinin döviz ya da döviz mukabili Türk Lirası cinsinden verilmesi kararlaştırılmıştır.

29 Nisan-17 Mayıs 2021 tarihlerinde uygulanan tam kapanma kararıyla açıklanan yeni destekler;

•4857 sayılı İş Kanununun geçici 10. Maddesi kapsamında kanunda belirtilen haller dışında her türlü iş veya hizmet sözleşmesinin feshedilmesi 30/06/2021 tarihe kadar ertelenmiştir (T.C. Resmi Gazete, 30 Nisan 2021, Sayı: 31470).

•3323 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar İle Gerçek Kişi Tacirlere Koronavirüs Salgını Nedeniyle Verilecek Destekler Hakkında Cumhurbaşkanı Kararı'na göre salgından etkilenen esnaf ve sanatkarlar ile gerçek kişi ve tacirlere aylık 1.000 TL olmak üzere toplamda 3.000 TL doğrudan gelir desteği ile üç ay boyunca büyükşehirlerde aylık 750 TL, diğer illerde aylık 500 TL kira desteği ödemesi 2021 Ocak, Şubat ve Mart aylarında tekrar başvuru yapmaya gerek olmaksızın bir ay daha aynı tutarlarda yapılması kararı alınmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021).

•4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun geçici 23. Maddesi gereğince uygulanan kısa çalışma ödeneğinin süresi 30/06/2021 tarihine kadar uzatılmıştır (T.C. Resmi Gazete, 23 Nisan 2021, Sayı: 31463).

•KOSGEB kanalıyla toplamda 5 milyar TL bütçeli yeni destek paketi kapsamında Covid-19 salgını nedeniyle gelir kaybına uğrayan veya nakit akışı bozulan ancak istihdamını koruyan imalat, bilgisayar programlama ve bilimsel Ar-Ge gibi sektörlerde faaliyet gösteren firmalara 30 bin ile 75 bin TL tutarında faizsiz kredi desteği sağlanması kararı alınmıştır (KOSGEB, 2021).

G7 Ülkelerinde Uygulanan Maliye Politikaları

G7 ülkelerinin Merkez Bankası Başkanları ve Maliye Bakanlarının yapmış oldukları telekonferans görüşmesinden ortak bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamada virüsün etkilerine karşı sürdürülebilir ve güçlü büyümeyi aşağı yönlü risklerden korumak için gerekli bütün uygun politika araçlarının kullanılacağı bildirilmiştir (CRS Report, 2020: 46).

Hükümetlerin Covid-19 pandemisinden kaynaklanan küresel çaptaki ekonomik durgunlukla mücadele etmek için uyguladıkları politika önlemlerinden biri de mali tedbirler olmuştur (Sakal ve Durak Oıdaç, 2020: 331). Hükümetlerin mali kapsamdaki müdahaleleri genel anlamda işgücü piyasasına dair yapılan düzenlemeler, sağlık sistemine para aktarımı, vergilerde indirim sağlama ve vatandaşlara doğrudan nakit desteği verilmesi gibi tedbirlerden oluşmaktadır. Mali tedbirler kapsamında açıklanan paketler, kamu hazinesi marifetiyle devletin bütçesinden krize yönelik önlem maksadıyla yapılması planlanan harcamaları içermektedir. Bu kapsamda kısa zaman içerisinde krizden önceki mali güce bağlı olmak üzere, birçok farklı ülkede birçok farklı

politika aracı uygulamaya alınmıştır. Farklı ülkelerde uygulanan bazı finansal önlem paketleri aşağıda verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere farklı ülkelerde ve birbirinden farklı ekonomik büyüklükte birçok mali tedbir paketi hayata geçirilmiştir (Elgin ve Yalaman, 2020: 398).

Tablo 5. Covid-19 Pandemisine Karşı Seçili Ülke ve Kurumların Aldığı Finansal Önlemler

Ülkeler / Kurumlar	Tutar	Cins	GSMH'ye Oranı
IMF	1,0	Trilyon \$	
FED	700	Milyar \$	
AMB	750	Milyar Euro	
AB	540	Milyar Euro	
TCMB	100	Milyar TL	
ABD	2,2	Trilyon \$	%10
Japonya	988	Milyar \$	% 20
Almanya	750	Milyar Euro	% 18
İtalya	400	Milyar Euro	% 20
İngiltere	300	Milyar Sterlin	% 15
Fransa	250	Milyar Euro	% 10
Türkiye	100	Milyar TL	% 2

Kaynak: TÜRMOB (2020).

G7 ülkeleri genel ekonomik durumlarına göre farklı maliye politikaları uygulamış olmakla beraber, ortak uyguladıkları maliye politikaları bulunmaktadır. Ortak uygulanan maliye politikaları; Vergi indirim ve muafiyeti, firmalara kredi desteği veya hibe yardımları, yardıma muhtaç vatandaşlara nakit yardımı, belediyelerin nakit kaybını önlemek ve yapacakları yardımları desteklemek için fon aktarılması, işsizlik sigortası ve kısa çalışma ödeneği gibi sosyal güvenlik fonunu destekleyecek yardımlar şeklinde özetlenebilmektedir.

G7 ülkelerinin ortak uyguladığı tedbirler olan vergi indirim veya muafiyeti, kısa çalışma ödeneği, firmalara kredi desteği sağlanması ve yardıma muhtaç vatandaşlara nakit yardımı gibi destekler Türkiye'de de uygulanmıştır.

G7 ülkelerinin tedbir paketleri incelendiğinde, Almanya'nın yaklaşık olarak 50 milyar Euro'luk paketi yapay zekâ, hidrojen sektörü ve kuantum teknolojileri gibi geleceğe hizmet eden sektörlerle tahsis etmesi, ABD'nin öğrenci kredi ödemelerini ertelemesi, Kanada'nın, olağanüstü şartlara bağlı olarak Kanadalı firmaların piyasa değerinin azaldığını belirterek bu durumun suiistimale yol açmaması amacıyla yabancıların şirket satın almalarına yönelik daha sıkı tedbir ve denetlemelerin alınması, yabancı şirketlerin ya da yabancı devletler ile yakın ilişki içinde bulunan özel firmaların yatırım girişimlerinin daha detaylı bir çerçevede irdelenmesi gibi farklı uygulamalar da görülmektedir. G7 ülkelerinin uyguladığı tedbirler aşağıda ülke başlıkları halinde detaylı olarak incelenecektir.

İngiltere;

İngiltere salgınla mücadelede en geç harekete geçen ülkelerin başında gelmektedir. Salgının ilk zamanlarında "sürü bağışıklığı" stratejisini benimseyen İngiltere'de vakaların ve ölüm sayılarının giderek artış göstermesi hükümeti önlemler almaya zorlamıştır.

Bu ekonomik önlemler; (Yılmaz, 2020: 28-29);

- Kamu hizmetleri ve yardım kuruluşları için 14,7 milyar pound ayrılması,
- Emlak vergilerinin ertelenmesi, küçük işletmeler ve salgından en fazla etkilenen sektörlerdeki işletmeler için doğrudan ödemeler ve hastalık-ücretli izin tazminatlarını içeren firma desteklerini kapsayacak biçimde 27 milyar pound ayrılması,
- Yardıma muhtaç vatandaşları desteklemek ve sosyal güvenlik ağını daha da güçlendirmeye yönelik 7 milyar pound ayrılması,
- Büyük firmalar için vergi ödemelerinin yılsonuna kadar ötelenmesi,
- Serbest meslek mensuplarının gelir vergisi ödemelerinin 6 ay ötelenmesi,
- Serbest çalışan kişilerin gelirlerinin % 80'inin 3 ay müddetince devlet tarafından ödenmesi,
- IMF'nin Felaketi Önleme ve Yardımlaşma paketine 150 milyon poundluk destek sağlanması maddelerini içermektedir.

Almanya;

Almanya Federal Hükümeti tarafından açıklanan ekonomik destekler şu şekildedir; (ATTSO, 2020).

•Salgın sebebiyle Haziran-Ağustos ayları arasında satış gelirlerinde önemli miktarda kaybı olan KOBİ'lerin ve serbest meslek mensuplarının muhasebeci, mali müşavirler veya yeminli mali müşavirler aracılığıyla başvurabilecekleri toplam 24,6 Milyar Euro tutarında sektör bazlı bir yardım paketi açıklanmıştır. Bu paket ile işletmelerin sabit giderlerine ilave destek sağlanarak ekonomik varlıklarının korunması hedeflenmiştir.

Paketinin sağladığı geri ödeme paylarına göre: %70 ciro düşüşünde sabit giderlerin %80'i, %50-70 ciro düşüşünde sabit giderlerin %50'si, %40-50 ciro düşüşünde ise sabit giderlerin %40'ı karşılanacaktır.

•Federal Hükümet, ihracat yapan firmaların mali şartlarını önemli oranda iyileştirmek için 5'li tedbir paketi sunmuştur. Bu paket kapsamında ihracatçı firmalar ve ihracat finansmanı sağlayan bankalar aşağıdaki konularda desteklenecektir;

- Yeni ihracat işlemleri için iyileştirilmiş finansman koşulları (örneğin, peşinatların azaltılması ve bazı işlemler için ödemelerin ertelenmesi),
- Yeni bir alışveriş hattı tanımlanması (büyük yabancı müşteriler için kolaylaştırılmış ihracat finansmanı koruması),
- Hermes garantileri için indirimli ücretler,
- İhracat finansmanı yapan bankalar için iyileştirilmiş geri ödeme seçenekleri,
- Teknik iyileştirmeler sağlanacaktır.

•Federal Hükümet, ilk ek sözleşme ile sağlanan 122,5 milyar Euro dışında ayrıca 24,8 milyar Euro ek harcama devreye almıştır.

•Firmalar için vergi muafiyeti getirilmiştir.

•Engelli bireylerin yaptıkları atölye çalışmalarını desteklemek için Hükümet entegrasyon ofislerine 70 milyon Euro ilave kaynak aktarmıştır. Böylece kısmi olarak engelli çalışan bireylerin maaş kayıpları telafi edilmiştir.

•Emeklilerin aldıkları maaş, ülkenin Batısında % 3.45, Doğusunda ise % 4.2 oranında artırılmıştır.

•Kreş ve okulların kapatılması halinde personel maaşlarının ödenmesine devam edilmesi, bu durumda salgından dolayı ebeveynlere destek sağlamak amacıyla, 20 haftaya kadar ücret kayıpları için tazminat sağlanması kararı alınmıştır. Bu düzenleme 8 - 12 yaş grubundaki çocuklara bakmak ile mükellef olan ve bu sebeple çalışmayan ebeveynleri kapsamaktadır.

•130 milyar Euro tutarında, geniş kapsamlı bir konjonktür desteği ve gelecek paketi devreye sokulmuştur. Bu paketin hedefi istihdamı korumak ve ekonomiyi tekrardan canlandırmaktır. Tedbirler paketinin içerdiği bazı maddeler şunlardır;

- KDV oranları % 19'dan % 16'ya ve % 7'den % 5'e düşürülmüş, indirimli yeni oranların 1 Temmuz ile 31 Aralık 2020 tarihleri arasında geçerli olacağı bildirilmiştir.
- Federal hükümet ihtiyaç sahibi kişilerin barınmaları için katkı payını yükseltmiştir.
- Belediyelerin işletme vergisi kayıpları telafi edilmiştir.
- Toplu taşıma ve sağlık sektörleri desteklenmiştir.
- Ebeveynlere çocuk başına bir kereye mahsus 300 Euro nakdi destek sağlanmıştır.
- Tek başına çocuk yetiştiren anne veya babalar için vergi muafiyeti iki katına çıkarılmıştır.
- Elektrik giderlerinin azaltılması için Yenilenebilir Enerji Katkı Payının 2021'den itibaren Federal Hükümet bütçesinden aktarılacak sübvansiyonlar ile düşürülmesi kararı alınmıştır.
- Yaklaşık olarak 50 milyar Euro'nun yapay zekâ, hidrojen sektörü ve kuantum teknolojileri gibi geleceğe hizmet eden sektörlerle tahsis edilmesi kararı alınmıştır.

•24 Nisan 2020'den itibaren Kısa Çalışma Ödeneği Ek Düzenleme ve Gastronomi Sektörü ve KOBİ'ler için vergi düzenlemesi getirilmiştir. Bu kapsamda;

- %60 tutarında uygulanan kısa çalışma ödeneğinin kademeli şekilde yükseltilmesi kararlaştırılmıştır.
- Gastronomi sektörü için KDV %19'dan %7'ye indirilmiştir. Buna göre, 1 Haziran 2020 - 31 Temmuz 2021 tarihleri boyunca geçerli olacak şekilde bu sektörde iktisadi faaliyet gösteren firmalar için vergi oranı % 7 olacaktır.

•22 Nisan 2020 tarihinden itibaren KfW işletme kredileri ile ERP (European Recovery Program) kapsamındaki iş kurma kredilerinde aşağıdaki değişiklikler geçerli olacaktır;

- 800.000 Euro'ya kadar olan krediler için 5 yıl olan azami kredi vadesi 10 yıl olarak değiştirilmiştir.
- 800.000 Euro'nun üzerindeki krediler için azami kredi vadesi 5 yıldan 6 yıla çıkarılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri;

ABD Kongresi tarafından harcamalar konusunda büyük genişlemeye gidilmiştir. Kongre, salgından kaynaklı ekonomik krizin oluşturduğu olumsuz etkiler ile mücadele etmek için 2 trilyon dolar tutarında bir yasa tasarısı kabul etmiştir.

Bu tasarıda (Kazan, 2020: 266);

- Eyaletler ve yerel yönetimleri kapsayan 150 milyar dolar yardım fonu oluşturulması,
- Firmalar, belediyeler ve eyaletlere sağlanan kredi ve diğer finansal destekler için 500 milyar dolar tutarında bir Ekonomik İstikrar Fonunun sağlanması,
- Küçük firmalara sağlanan hibe ve kredi garantileri için 349 milyar dolar sağlanması,
- Vatandaşlara 500 milyar dolar nakit desteği ve bireyler ile firmalar için çeşitli vergi hükümlerinin sağlanması,
- 4 ay müddetince kişi başı haftalık 600 dolar da dâhil, daha geniş işsizlik sigortası avantajlarının sağlanması,
- İpotek ödemelerinin iptal edilmesi ve ayrıca tahliye/rehine işlemlerine karşı firmaların ve vatandaşın korunması,
- Öğrenci kredi ödemelerinin ertelenmesi gibi destekler yer almaktadır.

Kanada;

Kanada hükümeti 200 milyar Kanada Doları (CAD)'nın üzerinde gerek doğrudan gerekse dolaylı destek ve yardımlar sunmuştur. Bu desteklerden bazıları şu şekildedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020a);

- KOBİ'lere faizsiz olarak 40.000 CAD işletme kredisi sağlanması ve kredi borcunu 2022'ye kadar kapatacak firmaların borcundan 10.000 CAD tutarında af sağlanması kararı alınmıştır.
- Firmaların ekonomik büyüklüklerine göre değişmek üzere 50 milyon CAD kadar 1 yılı faizsiz, 10 sene vadeli kredi imkânının sağlanması ve bu kredi desteği kapsamında 65 milyar CAD desteğin sağlanması kararı alınmıştır.
- EDC (Kanada Eximbank'ı) tarafından, ihracatçı firmaların bankalar nezdindeki borçlarının 5 milyon CAD kadar kısmına garanti verilmesi, ithalatçı firmalarca kabul edilmeyen sevkiyatların ihracat kredi sigortası bağlamında değerlendirmeye alınması kararı alınmıştır.
- Mart'ta %15, Nisan-Mayıs aylarında %30 gelir kaybı yaşayan firmaların işçi ücretlerinin %75'lik kısmının 3 ay boyunca Federal Hükümet tarafından karşılanacağı bildirilmiştir.
- Salgından dolayı işini kaybeden ve İşsizlik ödeneğinden yararlanamayan kişilere aylık 2.000 Kanada Doları ödeme yapılacağı duyurulmuştur.

- Salgından önce işsiz olup işsizlik ödeneğinden yararlanmayan kişilerin de bu kapsamda değerlendirilmesi ve aile-çocuk yardımı gibi desteklerde miktarın yükseltilmesi kararı alınmıştır.
- KOBİ'lerin üç aylık kira bedellerinin %50'si tutarında kredi sağlanması ve gerekli şartları yerine getiren firmaların kredilerinin af kapsamına alınması kararlaştırılmıştır.
- Kurumsal ve bireysel vergi ödemeleri 2020 Ağustos ayı sonuna kadar, satışlar üstünden elde edilen vergiler ve gümrük vergileri 2020 Haziran ayı sonuna kadar ertelenmiştir.
- Tarım, ulaştırma, enerji ve balıkçılık gibi belli başlı sektörleri kapsayacak spesifik destek paketlerinin devreye konulması kararlaştırılmıştır.
- Ayrıca, Federal Hükümetçe, olağanüstü şartlara bağlı olarak Kanadalı firmaların piyasa değerinin azaldığı belirtilmiştir. Bu durumun suistimale yol açmaması amacıyla yabancıların şirket satın almalarına yönelik daha sıkı tedbir ve denetlemelerin alınması, yabancı şirketlerin ya da yabancı devletler ile yakın bir ilişki içinde bulunan özel firmaların yatırım girişimlerinin, daha detaylı bir çerçevede irdeleneceği açıklanmıştır.

Japonya;

Japonya tarafından alınan belli başlı önlemler ve destekler şu şekildedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020b);

- İthalat sertifikası geçerlilik süreleri de dahil olmak üzere, ithalat açısından genel olarak gümrükleme işlemlerinde, esneklik getirilmiş ve özellikle yardım malzemelerine öncelik tanınmaya başlanmıştır.
- 7 Nisan 2020'de kabine tarafından karara bağlanan ve GSYİH'nın %20'sine denk gelen 117 Trilyon Yenlik (1,1 trilyon dolara yakın) finansal destek miktarı 20 Nisan'da yükseltilmiştir. Paket 12 Haziran'da tekrar revize edilerek 32 Trilyon Yen'e yükseltilmiştir.
- Salgının oldukça etkilediği turizm sektörünün hareketlendirilmesi için Temmuz 2020'de "Gototravel" adında bir kampanya devreye alınmıştır. Bu kampanya ile gıda, ulaştırma ve konaklama sektörleri öncelikli olacak şekilde yerel sektörlerle destek sağlanması amaçlanmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020b).
- 27 Şubat ve 15 Nisan 2020 dönemi vergilerinin, yıl ortasında faaliyeti sonlanan firmalar hariç, 16 Nisan'a ertelenmiştir. Toplamda 20 milyar dolara yakın KOBİ işletme kredisi devreye alınmıştır. Bilgi teknolojileri araçları gibi verimliliği arttırmayı sağlayan projeler sübvansiyon edilmiştir. Söz konusu sübvansiyonlarda destek limiti 300.000 ile 4,5 Milyon Yen arasında değişmektedir. Destekler önceki seneye oranla % 5 ile % 20 kadar satış gelirinde kayıp yaşayan firmaları da kapsayacaktır (Kazan, 2020: 266-267).

Fransa;

Fransa'nın aldığı belli başlı önlemler ve destekler şu şekildedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020c);

•Acil önlem kanunu kapsamında salgına yönelik alınan tedbirlerin neden olabileceği ekonomik, sosyal ve mali problemlerin giderilmesi için sağlanması düşünülen devlet destekleriyle ilgili 25 Mart'ta "2020 yılı Ek Bütçe Kanunu" yürürlüğe alınmıştır.

•45 milyar Euro tutarındaki paket içerisinde 2 milyar Euro'nun kişisel koruyucu donanım ekipmanlarının tedariği ve sağlık personeline destek verilmesi için ayrıldığı bildirilmiştir. Daha sonra 15 Nisan'da Fransa Hükümetinin 2 milyar Euro olarak açıkladığı tutarın 7 milyar Euro'ya yükseltildiği bildirilmiştir.

•Acil önlem planında işletme iflaslarının önüne geçerek ekonomiyi ayakta tutmak için 26 Nisan 2020 tarihinde destek tutarı 45 milyar Eurodan 110 milyar Euroya yükseltilmiştir.

•KOBİ'lere devlet desteği sağlanması amacıyla devreye alınan "*Dayanışma Fonu*" başlarda ayda 750 milyon Euro olarak belirlenmiş, sonrasında bu destek 1 milyar Euroya çıkarılmıştır.

•Salgından kaynaklı kriz ile mücadele kapsamında, sokağa çıkma yasağının uygulandığı bölgelerde 50'den daha az işçisi olan ve % 50'den daha çok ciro kaybı olan firmaların, aylık 1.500 Euroya kadar Dayanışma Fonu desteği alabileceği açıklanmıştır. Kültür, spor, lokanta, otelcilik, fuar ve kongre gibi salgından ciddi ölçüde etkilenen sektörlerde iktisadi faaliyeti olan ve 50'den daha az işçisi olan firmaların minimum % 50 ciro kaybı yaşamaması halinde aylık 10.000 Euroya kadar fondan yararlanabileceği açıklanmıştır.

•Bu fondan hali hazırda 700.000 işletmenin yaralandığı, daha çok işletmenin faydalanması amacıyla hem kapsamının genişletileceği, hem de destek tutarının 5.000 Euroya çıkarılacağı açıklanmıştır.

•Faaliyetleri uygulanan tedbirlerden etkilenen firmaların, sigorta prim ödemelerinden, idari olarak kapatılan firmaların ise sokağa çıkma kısıtlamasının sona ermesine kadar sigorta primlerinde çalışan ve işveren paylarından muaf tutulacağı bildirilmiştir. Ayrıca maliyetlerin yükünü düşürmek için personel maaşlarının % 20'si oranında ilave destek verileceği açıklanmıştır.

•24 Mart 2020'de açıklanan ekonomik tedbirler kapsamında, çalışanlara brüt maaşların %70'i, net maaşların ise %84'ü kadar destek sağlanması kararı alınmıştır.

•Firmalara kira desteği sağlanması ve bu kapsamda mülk sahiplerine vergi kolaylığı sağlanması konusunda bir çalışmanın yapılmakta olduğu açıklanmıştır.

•16 Mart - 31 Aralık 2020 tarihleri arasında (gayrimenkul ve finans sektörlerinde işgal eden firmalar hariç) her türdeki ve her büyüklükteki firmaların bankalardan devlet destekli kredi talep edebilecekleri duyurulmuştur. Kredi tutarının firmanın 2019 yılında yaptığı cironun en çok 3 aylık kısmına veya 1 Ocak 2019 itibari ile açılmış işletmeler için 2 yıllık ücrete mukabil olacağı öngörülmüştür. İlk bir senesi ödemesiz olan kredinin toplamda 5 yılda ödenebileceği açıklanmıştır.

• KDV oranı KKD (Kişisel Koruyucu Donanım) ve maske ürünlerinde %20'den %5,5'e indirilmiştir.

- Devlete koruyucu ekipman hibe edecek olan işletmelerden, ekipman alımı veya imalatına yönelik KDV alınmayacağı bildirilmiştir.
- Fransa Cumhurbaşkanlığı tarafından, lokantaların, kafelerin ve barların 2021 Ocak tarihine kadar kapalı tutulacağını, fakat bu firmalara devlet desteklerinin sürdürüleceği bildirilmiştir.
- Ekonomi ve Finans Bakanlığı tarafından Fransa'nın salgının sonuçlarından dolayı, 2020 sonu itibari ile borçlanma durumunun mecburen GSYİH'nin % 100'ünü aşacağı, daha sonrasında yapılan açıklamalarda ise borçlanmanın %115 seviyesine yükselebileceği ifade edilmiştir.

İtalya;

İtalya tarafından alınan belli başlı önlemler ve destekler şu şekildedir; (Yılmaz, 2020: 31).

Salgının en fazla etkilediği ülkelerden biri de İtalya olmuştur. İtalya'da meydana gelen sağlık sistemindeki aksaklıklar Dünya gündemine oturmuştur. Sokaklarda vatandaşlarının hayatını kaybettiği İtalya, pandemiden önceki dönemde de ekonomik anlamda ciddi sorunlar yaşamaktaydı. Salgının da ekonomiye getirdiği yük ile birlikte İtalyan Hükümeti 25 milyar euro tutarında bir acil eylem paketi açıklamıştır. Paket;

- Sağlık sisteminin güçlendirilmesi ve vatandaşları korumak için 3.2 milyar euro,
- Esnafı desteklemek, istihdamı ve gelirini kaybetmiş kişileri korumak için 10.3 milyar euro,
- Salgından ve salgınla beraber gelen vergi ertelemelerinde en fazla etkilenen belediyelerin elektrik ödemelerinin ötelenmesi de dâhil olmak üzere firmaları desteklemek için 6.4 milyar euro,
- Yeni krediler için de 5,1 milyar euroluk miktarları içermektedir.
- İtalyan hükümeti, piyasalara likidite sağlamak için GSYH'nin % 25'ine tekabül eden ilave 400 milyar Euroluk bir devlet garantisi sağlamıştır. Böylece salgından önceki kredi kefalet miktarları da dâhil edilince İtalyan Hükümeti'nin, firmalara ve şahıslara sağlamış olduğu kredi kefalet tutarı 750 milyar Euro ile GYSH'nin % 50'sine ulaşmıştır.

Sonuç

İnsanoğlu tarih boyunca sürekli salgınlar ile karşı karşıya kalmıştır. Salgınlar genel itibariyle sosyo-ekonomik etkiler ve kamu sağlığı açısından birçok tahribata sebep olmuştur.

Koronavirüs salgınının da sosyo-ekonomik tahribat düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülebilmektedir. Sağlık sektörünün sekteye uğraması hatta çökmesi, vaka sayılarının hızla artması ve yüksek ölüm oranları açısından İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi bazı G7 ülkeleri de bu tahribatlardan oldukça etkilenmiştir. Ülkelerin sınırlarını kapatıp, vatandaşlarını sokağa çıkma kısıtlamalarına yönlendirmeye mecbur kalması neticesinde küresel ekonomide de hem arz hem talep yönlü oldukça geniş bir daralma

meydana gelmiştir. 1929 Büyük Buhranı ile karşılaştırılacak kadar büyük yansımaları olan salgından kaynaklı ekonomik kriz ile mücadele etmek için hükümetler bütün iktisat politikası araçlarını kullanmaya çalışmışlardır. Önce para politikası uygulamalarını devreye sokan devlet otoriteleri, daha sonra mali tedbirler kapsamında maliye politikalarını da hayata geçirmişlerdir.

Ülkeler ekonomik ve mali güçlerine göre değişkenlik gösteren miktarlarda ekonomik önlem paketleri ilan etmişlerdir. Bu paketler kapsamında vergi indirimleri ve ertelemeleri, kredi kolaylıkları, dar gelirli bireylere ve mali açıdan zorluk yaşayan işletmelere nakdi yardımlar, maaş artırımları, kısa çalışma ödeneği, firmaların ve esnafın sabit maliyetlerini azaltacak destekler gibi birçok destek sağlanmıştır.

G7 ülkeleri GSYH'nın %10'u ile % 20 arasında değişkenlik gösteren tutarlarda ekonomik tedbir paketleri açıklamışlardır. Salgınla mücadelede sağlık hizmetlerinin aksamadan sağlanması konusunda zorlanan ABD ve İtalya gibi ülkelere göre nispeten daha olumlu verilerin kaydedildiği Türkiye, iktisadi önlemler ve bütçe uygulamaları konusunda maalesef gerekli adımları atamamıştır. Ekonomik İstikrar Kalkanı paketi ile GSMH'sının %2'sine denk gelen 100 milyar TL'lik destek paketi açıklayan Türkiye için bu paket ekonomiye yeterince hareketlik kazandıramamıştır. Salgının etkisiyle bütün Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik veriler gerilemiştir. Koronavirüsün Türkiye'de görüldüğü 2020 Mart ayından itibaren düşen ihracat hacmi ve Nisan ayında daralmaya başlayan ithalat hacmi, kısıtlamaların esnetilmesiyle 2020 Haziran ayından itibaren tekrar genişlemeye başlamıştır. 2020'nin 2. çeyreğinde %-16,5 gerileyen sanayi sektörü ve %-10,8 gerileyen hizmetler sektörü kısıtlamaların esnetilmesiyle 3. çeyrekte sırasıyla %7,3 ve %4,4 pozitif büyümeye ulaşmıştır. 2020 yılı Mart ayında %13,0 olan işsizlik oranında, Nisan (%12,8) ve Mayıs (%12,6) aylarında çok anlamlı bir azalış kaydedilmemiş, son güncel işsizlik oranı ise 2021 Şubat ayında %14,1 olarak açıklanmıştır. Pandemi sürecinde işsizlik oranında anlamlı bir azalma olmaması işçi çıkartmalarını önlemeye yönelik alınan hukuki önlemler ile ifade edilebilmektedir. İlk vakanın görüldüğü 2020 Mart ayında 94'ün üzerinde olan ekonomik güven endeksi Nisan'da 58,4'e Mayıs'ta 69'a gerilemiştir. 2020 Nisan, Mayıs endeksindeki düşüşün 2008 krizindekinden daha sert olduğu da anlaşılmaktadır. Ekonomik güven endeksi sonraki aylarda giderek yükselmiş ancak 2020 Aralık ayında pandemi öncesi orana ulaşamamıştır.

Küresel anlamda, açıklanan tedbir paketleri ekonomik açıdan olumlu etkiler sağlasa da, bu etkiler hala büyük ölçüde bertaraf edilebilmiş değildir. 2021 yılı Ocak ayında insanların ulaşma imkânı bulduğu ve hali hazırda ülkeler tarafından değişik meslek ve insan gruplarına (sağlık çalışanları, yaşlı, engelli vb.) sırasıyla uygulanmaya başlanan aşı ile beraber ülkeler hem ekonomik hem de sosyal anlamda tekrar refaha kavuşacakları ümidi taşımaktadırlar. Ancak her krizden ve özellikle Covid-19 salgınından kaynaklanan bunun gibi büyük ölçekte bir krizden sonra toparlanmanın zaman alacağı unutulmamalıdır. Güçlü bir ekonomiye sahip olmak ve ekonomik krizlerden en az zarar görecektir şekilde çıkmak için son zamanlarda ekonomistlerin özellikle altını çizdiği ekonomik ve hukuki reformları sağlamak gerekmektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, M. (2020). Covid-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Makroekonomik Analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 191-221.
- Arda, B. ve Acıduman, A. (2012). Pandemic Influenza 1918-19: Lessons From 20th Century to the 21st from the History of Medicine Point of View. *Lokman Hekim Journal*, 2(3), 13-21.
- Alman-Türk Ticaret ve Sanayi Odası (ATTSO). (2020). Koronavirüs-Almanya'daki Ekonomik Önlemler. <https://www.dtr-ihk.de/tr/koronavirus/oenlemler> (Erişim Tarihi: 28.11.2020).
- Atılgan Yaşa, A. (2017). Türkiye'de Bütçe Politikası Uygulamalarının Mali Alan Üzerine Etkileri. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 73-87.
- Buyrukoğlu, S., Bozdoğan, D. ve Altuğ, M. K. (2016). Paternalist Devlet Anlayışının Bir Gereği Olarak Günah Vergileri: Türkiye Örneği, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 15-31.
- Congressional Research Services (CRS Report). (2020). Global Economic Effects of COVID-19. <https://fas.org/sgp/crs/row/R46270.pdf> (Erişim Tarihi: 19.02.2021).
- Covid-19 Salgını Nedeniyle Zarar Gören Esnaf ve Sanatkârların, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketince Düşük Faizli Kredi Kullanılmasına İlişkin Kararlar Kapsamındaki Kredi Borçlarının Ertelenmesine Dair Ekli Kararın Yürürlüğe Konulması Hakkında Karar (2020, 25 Mart). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 31079).<https://www.resmigazete.gov.tr/25.03.2020>.
- Çevik, N. K. ve Cural, M. (2013). İç Borçlanma, Dış Borçlanma ve Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkisi: 1980-2012 Dönemi Türkiye Örneği. *T.C Maliye Bakanlığı Dergisi*, 165, 115-139.
- Çiçek, H., Gözegir, S., ve Çevik, E. (2010). Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Borçlanma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1990-2009). *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 141-156.
- Durmuş, S. ve Şahin, D. (2020). Covid-19 Küresel Salgında Dünyada ve Türkiye'de Uygulanan Ekonomi Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme, *Turkish Studies*, 15(4), 923-943.
- Elçi, İ. H. (2020). Salgın Hastalıkların Kısa Tarihi. Stratejik Bakış. *Arel USEM Dergisi*, 1, 1-11.
- Elgin, C. ve Yalaman, A. (2020). Covid 19 Salgınının Yol açtığı Ekonomik Krize Karşı Açıklanan Ekonomik Teşvik Paketleri: Bir Karşılaştırma ve Türkiye Örneği, Ö.F. Çolak (Ed.), *Salgın Ekonomisi* içinde (ss. 393-414). Ankara: Efil Yayınevi.
- Esnaf ve Sanatkârlar ile Gerçek Kişi Tacirlere Koronavirüs Salgını Nedeniyle Verilecek Destekler Hakkında Karar (2020, 23 Aralık). T.C. Resmi Gazete (Sayı:31343).<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/12/20201223-23.pdf>.
- Günçavdı, Ö. (2020). Salgınla Mücadelede Piyasanın Artan önemi ve Ekonominin Büyümeye Olan Bağımlılığı, Ö.F. Çolak (Ed.), *Salgın Ekonomisi* içinde (ss. 251-288). Ankara: Efil Yayınevi.

- Kayalidere, G. (2011). Türkiye'nin Maliye Politikalarının Bütçe Kısıtı Teorisi Açısından Sürdürülebilirliği: VAR Analizi, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (55)35, 36-60.
- Kazan, H. (2020). Covid-19'un Pay Piyasası ve İşletmeler Üzerindeki Etkisi, D. Demirbaş, V. Bozkurt ve S. Yorğun (Ed.), *Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri* içinde (ss. 263-293). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları.
- Küçük ve Orta ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB). (2021). <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/liste/4/haber>. (Erişim Tarihi: 10.05.2021)
- Özden, K. ve Özmat, M. (2014). Salgın ve Kent: 1347 Veba Salgınının Avrupa'da Sosyal, Politik ve Ekonomik Sonuçları. *İdealkent Dergisi*, 5(12), 60-87.
- Pamuk, Ş. (2020). "Tarihte Küresel Salgınlar ve İktisadi Sonuçları", Sarkaç Bülten, 9 Nisan 2020, <https://sarkac.org/2020/04/tarihte-kuresel-salginlar-ve-iktisadi-sonuclari/> (Erişim Tarihi: 15.11.2020).
- Retief, F. P. ve Cillers L. (2005). The Epidemic of Justinian (AD 542): A Prelude to The Middle Ages, *Acta Theologica Supplementum* 7.
- Sakal, M. ve Durak Oldaç, B. (2020). Uluslararası Salgın Hastalıkların Kamu Maliyesi Üzerine Etkiler, Ş. Karabulut (Ed.), *Kamu Politikalarında Mali ve İktisadi Yapıdaki Dönüşüm: Yerelden Globale Teori, Beklentiler ve Uygulama* içinde (ss. 325-343). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Shipman, P. (2014). The Bright Side of the Black Death. *American Scientist Journal*, A reprint from American Scientist the magazine of Sigma Xi, The Scientific Research Society.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). Temel Ekonomik Göstergeler. <https://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler/> (Erişim Tarihi: 08.05.2021).
- T.C. Merkez Bankası (TCMB). (2021). Enflasyon Verileri. <https://www.tcmb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.05.2021).
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2021). COVID-19 Bilgilendirme Platformu. <https://covid19.saglik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.05.2021).
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü: Covid-19 (Sars-Cov-2 Enfeksiyonu) Genel Bilgiler, Epidemiyoloji ve Tanı Bilimsel Danışma Kurulu Çalışması. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2020a). Covid-19 Salgını Gelişmeleri, Covid-19 Salgını Nedeniyle Alınan Önlemler. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/kuzey-amerika/kanada/ulke-profil/kovid-19-gelismeleri> (Erişim Tarihi: 10.12.2020).
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2020b). Covid-19 Salgını Gelişmeleri, Covid-19 Salgını Nedeniyle Alınan Önlemler. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/japonya/ulke-profil/covid-19-gelismeleri> (Erişim Tarihi: 10.12.2020).
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2020c). Covid-19 Salgını Gelişmeleri, Covid-19 Salgını Nedeniyle Alınan Önlemler. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/avrupa/fransa/ulke-profil/covid-19-gelismeleri> Erişim Tarihi: 05.01.2021).

- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021). Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü. <https://esnafkoop.ticaret.gov.tr> (Erişim Tarihi: 01.05.2021).
- Teyyare, E. ve Sayaner, K. (2017). Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketinin Kamusal Mallar Teorisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), 429-453.
- Turan A. ve Çelikyay, H. H. (2020). Türkiye’de KOVİD-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 1-25.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). Ekonomik Güven Endeksi Verileri. <https://www.tuik.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 10.12.2020).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021a). Dış Ticaret Verileri. <https://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 09.05.2021)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021b). İstihdam, İşsizlik ve Ücret Verileri. <https://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 09.05.2021)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021c). Ekonomik Güven Endeksi Verileri. <https://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 09.05.2021)
- Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA). (2020). *Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu*, TÜBA Raporları No: 3, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM). (2020). *COVID-19 İle Mücadele İçin 19 İle Mücadele İçin Dünya Ülkelerinin Aldığı Tedbirler*, Ankara: T.İ.M Yayınları.
- Türkiye Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB). (2020). *Korona Salgınının Türkiye Ekonomisine Etkisi Değerlendirmeler ve Öneriler Raporu*. Yayın No:503, Ankara: TÜRMOB Yayınları.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB). (2020). İş Dünyası Koronavirüs İçin Ekonomik Tedbirler, <https://tobb.org.tr/Sayfalar/20200323-covid-destegi.php>. (Erişim Tarihi: 10.01.2021).
- Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği -Sıra No: 518 (2020, 24 Mart). T.C. Resmi Gazete (Sayı:31078).<https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarikh=2020-03-24&mukerrer=1>
- Voyvoda, E. ve Yeldan A. E. (2020). Covid 19 Salgınının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri ve Politika Alternatiflerinin Makro Ekonomik Genel Denge Analizi. Ö.F. Çolak, (Ed), *Salgın Ekonomisi* içinde (ss.187-229). Ankara: Efil Yayınevi.
- World Health Organisation (WHO). (2020a). Coronavirus Disease (COVID-19). what is Covid 19?, (2020). <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19> (Erişim Tarihi: 07.01.2021).
- World Health Organisation (WHO). (2020b). WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard, <https://covid19.who.int/> (Erişim Tarihi: 07.01.2021).
- World Health Organisation (WHO). (2020c). <https://covid19.who.int/region/euro/country/tr> (Erişim Tarihi: 17.05.2021).
- Sakarya Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (SESAM). (2020). *COVID-19’la Mücadelede Alınan Kamu Maliyesi Tedbirleri*, Sakarya, T.C. Sakarya Üniversitesi, Sakarya Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.

- Yazgan, M, E. (2020). Koronavirüs Sonrası Dünyada Dış Ticaret'i Ne Bekliyor?. Ö. F. Çolak (Ed), *Salgın Ekonomisi* içinde, ss.142-162). Ankara: Efil Yayınevi.
- Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2020, 17 Nisan). T.C. Resmi Gazete (Sayı:31102).<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200417-2.htm>.
- Yılmaz, B. E. (2010). *Maliye Politikası, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, M. L. (2020). Kovid-19 Salgını ve Sonrası Ekonomi Boyutu İle İlgili Değerlendirmeler, O.İmga ve U.Ayhan. (Ed), *Kovid-19 Salgını ve Sonrası Toplum, Devlet ve Küresel Sistem* içinde (ss.47-81). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Yiyecek Ve İçecek Hizmeti Faaliyetlerinde Bulunan İşletmelere Koronavirüs Salgını Nedeniyle Verilecek Ciro Kaybı Desteği Programı Ve Uygulama Esasları Hakkında Tebliğ (2021, 17 Şubat). T.C. Resmi Gazete (Sayı:31398)<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/02/20210217-7.htm>.
- Zülfüoğlu, Ö. ve Yılmaz Soydan, N.T. (2019). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin Maliye Bölümü Öğrencilerinin Erdemli Mal Ve Hizmetlere Bakış Açısı Üzerindeki Etkisi, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 41(1), 278-296.
- 4857 Sayılı İş Kanununun Geçici 10 uncu Maddesinin Birinci ve İkinci Fıkralarında Belirtilen Sürelerin 17/5/2021 Tarihinden İtibaren 30/6/2021 Tarihine Kadar Uzatılmasına Dair Karar (2021, 30 Nisan).T.C. Resmi Gazete (Sayı:31470).<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210430-15.pdf>
- 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun geçici 23. Maddesi gereğince uygulanan kısa çalışma ödeneğinin süresi 30/06/2021 tarihine kadar uzatılmıştır. (2021, 23 Nisan). T.C. Resmi Gazete (Sayı: 31463. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210423-13.pdf>